

ต้นฉบับสมบูรณ์ โครงการไทใหญ่

โดย วันดี สันติวุฒิมณี

พฤษภาคม 2545

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

บทนำ

หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากอำเภอเมือง 161 กิโลเมตร และตัวอำเภอเวียงแหง 18 กิโลเมตร ทิศเหนือและทิศตะวันตกติดกับรัฐฉาน ประเทศพม่า ทิศตะวันออกติดกับหมู่บ้านแก้งน้อย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับหมู่บ้านมะกายอน ตำบลเมืองแหง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (ดูแผนที่ประกอบหน้า 23) ประชากรเกือบทั้งหมดอพยพของหมู่บ้านอพยพมาจากรัฐฉาน ประเทศพม่า ประชากร กลุ่มหลักเป็นชาวไทใหญ่ รองลงมาเป็นชาวจีนฮ่อ ชาวลีซอ ชาวปะหล่อง และชาวไทย

เมื่อประมาณปี 2471 หมู่บ้านเปียงหลวงเริ่มมีประชากรกลุ่มแรกเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ต่อกองกลุ่มพ่อค้าชาวไทใหญ่และชาวไทยล้านนาที่เดินค้าขายระหว่างประเทศไทยกับรัฐฉาน ประมาณ 10 กว่าครอบครัว ต่อมาในปี 2501 เจ้าน้อย ซอหยั่นตี้ ผู้นำกลุ่ม ☐ หม่มศึกหาญ ☐ กองกำลังกู้ชาติไทใหญ่กลุ่มแรกซึ่งตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2501 ได้เข้ามาตั้งกองบัญชาการตามแนวชายแดนไทยตั้งแต่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย จนถึงจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากที่ตั้งของหมู่บ้านเปียงหลวงอยู่ระหว่างกองบัญชาการย่อยทั้งหมด หมู่บ้านเปียงหลวงจึงถูกกลายเป็นศูนย์กลางการประสานงานของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ และประชากรของหมู่บ้านจึงมีทหารไทใหญ่และครอบครัวเข้ามาตั้งถิ่นฐาน

ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2512 นายพลโม เสง หรือ เจ้ากองเจิง หนึ่งในผู้นำไทใหญ่ได้รวมกลุ่มกับเจ้าน้อย ซอหยั่นตี้ แล้วจัดตั้งขบวนการกู้ชาติโดยใช้ชื่อกองกำลังว่า **Shan United Revolutionary Army (SURA)** หรือ กองทัพสหปฏิวัติรัฐฉาน มีนายพลโม เสง เป็นประธาน และเจ้าน้อย ซอหยั่นตี้เป็นรองประธาน โดยเลือกหมู่บ้านเปียงหลวงเป็นกองบัญชาการใหญ่ ประชากรหลักของหมู่บ้าน นับจากนั้นเป็นต้นมาหมู่บ้านแห่งนี้จึงมีประชากรกลุ่มหลักเป็นทหารและครอบครัวไทใหญ่

เหตุผลประการสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านเปียงหลวงถูกเลือกให้เป็นศูนย์บัญชาการใหญ่ คือ ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเปียงหลวงมีลักษณะเป็นช่องเขาทอดยาวเข้าไปยังดินแดนข้างในของรัฐฉาน การเดินทางจากเมืองต่าง ๆ ในรัฐฉานเข้ามายังหมู่บ้านเปียงหลวงจึงสะดวก เพราะไม่ต้องขึ้นลงดอยสูง ตามช่องทางนี้จึงมีชุมชนชาวไทใหญ่กระจายอยู่ตลอดทาง และเป็นเส้นทางค้าขายระหว่างรัฐฉานกับล้านนามาตั้งแต่อดีต ช่องทางนี้นิยมเรียกขานกันว่า

□ ช่องหลักแต่ง □ การตั้งกองบัญชาการใหญ่ที่หมู่บ้านเปียงหลวงจึงมีประโยชน์ทั้งในด้านการทหารและเศรษฐกิจเพราะสามารถเก็บภาษีจากสินค้าเข้าออกเป็นรายได้ของกองทัพและติดต่อกับทหารที่ประจำการตามจุดต่าง ๆ ในรัฐฉานได้ง่าย

หลังจากก่อตั้งกองกำลัง SURA ในปีเดียวกันนี้ นายพลโม เสง ได้จับมือเป็นพันธมิตรกับนายพลหลี่ เหวิน ฮวน ผู้นำกองกำลังทหารจีนคนชาติ หรือ ทหารก๊กหมิ่นตั้ง (Kuomintang หรือ KMT) ซึ่งถอยร่นการสู้รบจากรัฐฉานเข้ามายังประเทศไทย โดยทั้งสองกลุ่มตกลงกันว่าจะร่วมกันสู้รบกับพรรคคอมมิวนิสต์และกองกำลังทหารของรัฐบาลพม่า

เนื่องจากในเวลานั้น ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาภัยคอมมิวนิสต์รอบด้าน เมื่อกองกำลังทั้งสองกลุ่มมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ รัฐบาลไทยจึงยอมให้หมู่บ้านเปียงหลวงเป็นศูนย์บัญชาการใหญ่ของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ และยอมให้ทหารจีนคนชาติตั้งบ้านเรือนร่วมกับทหารไทใหญ่ในหมู่บ้านเปียงหลวง หมู่บ้านเปียงหลวงจึงกลายเป็นหมู่บ้านทหาร ทั้งทหารไทใหญ่และทหารจีนคนชาตินับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 เป็นต้นมา

สิ่งที่ช่วยยืนยันข้อมูลดังกล่าวได้เป็นอย่างดี คือ ภาพถ่ายพลตรีสุดสาย หัสดิน เมื่อครั้งเดินทางไปร่วมงานศพนายพลโม เสง ที่หมู่บ้านเปียงหลวงเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยบทบาทของพลตรีสุดสายในช่วงเวลานั้นคือ เป็นผู้นำกลุ่มกระหิงแดง ซึ่งมีเป้าหมายต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์

เนื่องจากในเวลาต่อมา กองกำลังกู้ชาติไทใหญ่มีจำนวนหลายกลุ่ม ทำให้การสู้รบขาดความเป็นเอกภาพ ในปี พ.ศ. 2527 นายพลโม เสง จึงมีแนวความคิดที่จะรวมกลุ่มกู้ชาติไทใหญ่ให้เป็นกลุ่มเดียวกัน โดยทางกลุ่ม SURA ได้ออกมาประกาศเจตนารมณ์ว่าต้องการรวมกับกลุ่มกู้ชาติไทใหญ่อื่น ๆ เพื่อความเป็นเอกภาพในการกู้ชาติ หากกลุ่มกู้ชาติใดเห็นด้วย ให้มาร่วมเจรจาเพื่อหาแนวทางสู้รบร่วมกันต่อไป

กองกำลังกู้ชาติไทใหญ่กลุ่มแรกที่เสนอตัวเข้าร่วมคือ กองพลที่ 2 ของกลุ่ม SSA ภายใต้การนำของเจ้าจ๋ามใหม่¹ โดยทั้งสองกลุ่มได้ตั้งชื่อใหม่ร่วมกัน คือ สภาปฏิวัติรัฐฉาน หรือ **Tailand Revolutionary Council (TRC)** เป็นองค์กรทางการเมือง และมีกองทัพปฏิวัติรัฐฉาน หรือ **Tailand Revolutionary Army (TRA)** เป็นองค์กรทางการทหาร

¹ หลังจากมหาเทวีเหือนคำก่อตั้งกองกำลัง SSA ในปี พ.ศ. 2507 กองกำลัง SSA ได้เกิดความแตกแยกและแบ่งออกเป็นกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยภายใต้การนำของผู้นำหลายคน บางช่วงเวลากลุ่ม SSA ก็เลิกไป และบางช่วงเวลาก็มีคนนำชื่อนี้กลับมาใช้ใหม่ กองกำลัง SSA จึงมีหลายยุคและหลายผู้นำ (อ่านรายละเอียดในขบวนการกู้ชาติไทใหญ่ภาคผนวก)

โดยในปีต่อมา พ.ศ. 2528 ชุนสา หรือ จาง ซี พู ผู้นำกองทัพรัฐฉาน หรือ **Shan United Army (SUA)** ได้เสนอตัวนำกลุ่มของตนเข้าร่วมกับสภาปฏิวัติรัฐฉาน ภายใต้การนำของนายพลโม เสง และเปลี่ยนชื่อองค์กรการเมืองและองค์กรทหารใหม่เป็น สภาฟื้นฟูรัฐฉาน หรือ **Shan State Restoration Council (SSRC)** เป็นองค์กรทางการเมืองและกองทัพรัฐฉาน หรือ **Shan State Army (SSA)** และในปีต่อมา พ.ศ. 2529 ได้เปลี่ยนชื่อองค์กรทหารใหม่เป็น กองทัพเมืองไต หรือ **Mong Tai Army (MTA)** ส่วนองค์กรการเมืองยังใช้ชื่อเดิมคือ สภาฟื้นฟูรัฐฉาน หรือ **SSRC** มีนายพลโม เสงเป็นผู้นำทางการเมือง และชุนสาเป็นผู้นำทางการเมืองทหารและเศรษฐกิจ

เขตปกครองของทหารไทใหญ่ในเวลานี้ คือ ชายแดนตั้งแต่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน จนถึงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินในรัฐฉาน ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2517 มีกองบัญชาการใหญ่อยู่ที่หมู่บ้านเปียงหลวง ซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หลังจากนั้นรัฐบาลนายสัญญา ธรรมศักดิ์ได้ขอร้องให้ย้ายที่ตั้งออกไปอยู่นอกเขตประเทศไทย ทางกองกำลังไทใหญ่จึงย้ายศูนย์บัญชาการใหญ่ไปอยู่ที่หมู่บ้านปางใหม่ ห่างจากชายแดนหมู่บ้านเปียงหลวงประมาณ 3 กิโลเมตร

หลังจากรวมกลุ่มกันได้ 6 ปี ทหารไทใหญ่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ เนื่องจากนายพลโม เสง ป่วยเป็นโรคมะเร็งกล่องเสียงและเสียชีวิตเมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2534 การเสียชีวิตของนายพลโม เสง นอกจากจะทำให้ขวัญและกำลังใจทหารไทใหญ่ลดลงแล้ว ยังส่งผลให้แนวทางการกู้ชาติไทใหญ่เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เนื่องจากชุนสาได้ยกระดับตนเองขึ้นมาเป็นผู้นำสูงสุดทั้งการเมือง การทหาร และเศรษฐกิจ และประกาศจัดตั้งหัวเมือง พื้นทีรัฐฉาน ตรงข้ามจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเคยใช้เป็นศูนย์ฝึกทหารของกองทัพ² เป็นรัฐอิสระ³ นอกจากนี้ชุนสายังประกาศว่ากองทัพของเขาต้องการนำเงินจากการค้ายาเสพติดมากู้ชาติ ส่งผลให้ชื่อเสียงของกระบวนการกู้ชาติไทใหญ่มัวหมองในสายตาชาวโลกมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาในเดือนมกราคม พ.ศ. 2539 ชุนสาได้ตัดสินใจประกาศวางอาวุธกับรัฐบาลพม่า โดยยอมมอบอาวุธและเขตควบคุมทั้งหมดให้กับรัฐบาล การวางอาวุธของชุนสดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านเปียงหลวงในหลายประการ คือ

² หลังจากรวมกลุ่มกันเมื่อปี พ.ศ. 2528 ศูนย์ฝึกทหารได้ย้ายจากปางเสื่อเตาไปอยู่ที่หัวเมือง ตรงข้ามจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประการแรก ผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมหมู่บ้านเปียงหลวง ซึ่งเคยมีทหารไทใหญ่เป็นกลุ่มผู้นำหมู่บ้านต้องพังทลายลง และเกิดการจัดระเบียบสังคมใหม่ ซึ่งกลุ่มทหารมีสถานะเทียบเท่าชาวบ้านทั่วไป รวมทั้งส่งผลกระทบต่อกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงทั้งในระดับชุมชนและระดับบุคคล

ประการที่สอง ผลกระทบด้านอาชีพ เนื่องจากหมู่บ้านเปียงหลวงเป็นหมู่บ้านของครอบครัวทหารไทใหญ่ การว่างอาวูของขุนส่าทำให้ทหารไทใหญ่และบุคลากรในกองทัพตกงาน แต่เนื่องจากชาวไทใหญ่มีสถานะเป็นผู้พลัดถิ่นหรือผู้อพยพ ทางเลือกในอาชีพจึงมีไม่มากนัก อาชีพ แรงงานรับจ้างในเมือง หรือขับมอเตอร์ไซด์รับจ้างในหมู่บ้าน เป็นต้น

ประการที่สาม ผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้าน เนื่องจากก่อนขุนส่าว่างอาวู หมู่บ้านเปียงหลวงเคยเป็นเส้นทางค้าขายที่สำคัญระหว่างสินค้าจากรัฐฉานและประเทศไทย แต่หลังจากขุนส่าว่างอาวู ทหารพม่าได้เข้ามาประจำการบริเวณชายแดน และสั่งปิดด่านห้ามชาวบ้านจากรัฐฉานและประเทศไทยเดินทางเข้าออกเป็นระยะเวลานาน หรือเปิดปิดไม่แน่นอน⁴ พ่อค้าจึงเปลี่ยนไปใช้เส้นทางด่านหนองอุก อำเภอเชียงดาวแทน ส่งผลให้ตลาดการค้าที่เคยคึกคักเงียบเหงาว่าง

ประการที่สี่ ผลกระทบด้านการศึกษา เนื่องจากโรงเรียนทั้ง 18 แห่งของกองทัพต้องปิดตัวลง บางแห่งรัฐบาลพม่าส่งครูมาสอนแทน แต่ชาวบ้านไม่ต้องการส่งลูกไปเรียน เพราะเรียนเป็นภาษาพม่า บางแห่งกลายเป็นโรงเรียนร้าง เด็กจำนวนมากจึงไม่ได้เรียนหนังสือ

และเนื่องจากเด็กนักเรียนมีจำนวนมากเกินกว่าโรงเรียนเปียงหลวงจะรับได้ทั้งหมด⁵ ผู้ปกครองของเด็กที่ไม่ได้เข้าโรงเรียน ซึ่งส่วนใหญ่มีบ้านอยู่บริเวณชายแดน ในเขตรัฐฉาน⁶ จึงขอให้ลูกชายนายพลโม เองซึ่งเคยดูแลโรงเรียนทั้ง 18 แห่ง เปิดโรงเรียนขึ้นอีกหนึ่งแห่ง คือโรงเรียนหลักแต่ง ตั้งอยู่ใกล้ชายแดนไทย-พม่า

⁴ ทหารพม่าเพิ่งเปิดด่านเมื่อปี พ.ศ. 2542 แต่การเปิดด่านไม่มีความแน่นอน ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและพม่า การเปิดด่านให้ชาวบ้านเข้ามายังฝั่งไทยเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน หากรัฐบาลพม่าไม่พอใจการกระทำของรัฐบาลไทย เช่น ช่วงเหตุการณ์การปะทะกับกลุ่มว่าแดงที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. 2544 ด่านจะถูกสั่งปิดอย่างไม่มีกำหนด พอสถานการณ์สงบลงจึงสั่งเปิด แต่เปิดเฉพาะบางวัน ปัจจุบันเปิดสัปดาห์ละ 3 วันคือ พุธ ศุกร์ เสาร์

⁵ ปัจจุบันโรงเรียนเปียงหลวงมีเด็กนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึง ม.3 มากกว่าหนึ่งพันคน

⁶ ประกอบด้วยหมู่บ้านปางก้ากอ ปางใหม่สูง และห้วยยาว ห่างจากชายแดนไทย 1 กิโลเมตร 3 กิโลเมตร และ 8 กิโลเมตร ตามลำดับ

ประการที่ห้า วัดฟ้าเวียงอินทร์ ซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวไทยใหญ่ทั้งสองฝั่ง คือหมู่บ้านเปียงหลวงและหมู่บ้านในเขตชายแดนรัฐฉานถูกแบ่งออกเป็นสองส่วนอย่างชัดเจน แม้ว่าตลอดเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านจะทราบดีว่าอาณาเขตของวัดครั้งหนึ่งอยู่ในเขตประเทศไทยและอีกครั้งหนึ่งอยู่ในเขตประเทศพม่า แต่เนื่องจากก่อนขุนส่าวางอาวูธ วัดฟ้าเวียงอินทร์ครั้งหนึ่งอยู่ในเขตอิทธิพลของทหารไทใหญ่และอีกครั้งหนึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย บนวัดฟ้าเวียงอินทร์มีทหารไทยและทหารไทใหญ่คอยดูแล ชาวไทใหญ่จากทั้งสองฝั่งประเทศจึงกล้าเข้ามาใช้สถานที่ของวัดในการประกอบพิธีกรรมทั้งหมด แต่หลังจากทหารพม่าเข้ามาประจำการพื้นที่ครั้งหนึ่งของวัด ชาวบ้านต่างไม่กล้ามาทำบุญที่วัดเพราะกลัวทหารพม่าจะทำอันตราย ส่วนพระและเณรก็หนีออกจากวัดจนเกือบหมด วัดฟ้าเวียงอินทร์จึงเริ่มทรุดโทรมลงเรื่อย ๆ

ประการสุดท้าย จำนวนชาวไทยใหญ่อพยพในหมู่บ้านเปียงหลวงเพิ่มจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากรัฐบาลทหารพม่ามีนโยบายปราบปรามกองกำลังไทใหญ่ที่แยกตัวออกไปสู้รบอย่างรุนแรง โดยเฉพาะพื้นที่ตอนกลางและตอนใต้ของรัฐฉาน เพราะเป็นเขตที่มีกองกำลังไทใหญ่กลุ่มสุดท้ายที่ยังทำการสู้รบอยู่ คือ กองกำลัง SSA ภาคใต้⁷ ภายใต้การนำของพันเอก ยอดศึก

จากผลกระทบที่กล่าวมาทั้งหมด ทำให้ประชากรในหมู่บ้านเปียงหลวงปัจจุบันมีจำนวนมากกว่าหนึ่งหมื่นคน โดยกว่าร้อยละ 60 เป็นชาวไทยใหญ่ รองลงมาเป็นชาวจีนฮ่อ ชาวลีซอ ชาวปะหล่อง และชาวไทย

เนื่องจากชาวไทยใหญ่กว่าร้อยละ 90 ไม่มีบัตรประชาชน และในหมู่บ้านเปียงหลวงมีที่ดินทำกินและงานไม่มากนัก คนส่วนใหญ่จึงต้องเดินทางเข้าไปหางานทำในเมืองเชียงใหม่และเมืองอื่น ๆ ซึ่งอาชีพที่สามารถทำได้ก็มีไม่มากนักและส่วนใหญ่มีรายได้น้อย หากต้องการมีรายได้มาก ก็จำเป็นต้องเลือกประกอบอาชีพที่สังคมไม่ยอมรับหรือผิดกฎหมาย เช่น อาชีพโสเภณี และ

⁷ เมื่อปี พ.ศ. 2539 กองกำลังไทใหญ่ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย SSA ภาคเหนือ SSNA และ SURA นำโดยเจ้ายอดศึก ตกลงใช้ชื่อเดียวกัน คือ SSA แต่แยกผู้นำและเขตเคลื่อนไหวออกเป็น 3 ส่วน คือ SSA ภาคเหนือ นำโดยเจ้าหลอมขาว SSA ภาคกลาง นำโดยเจ้ากันยอด และ SSA ภาคใต้ นำโดยเจ้ายอดศึก ปัจจุบัน SSA ภาคเหนือและภาคกลางอยู่ระหว่างเจรจายุติกับรัฐบาลพม่า เหลือเพียง SSA ภาคใต้กลุ่มเดียวที่ยังทำการ สู้รบอยู่

คำยาเสพติด เส้นทางชีวิตของชาวบ้านเปียงหลวงในปัจจุบันจึงเกี่ยวข้องกับปัญหาแรงงานผิดกฎหมาย ไสเณณี ยาเสพติด ซึ่งโยงใยกันไม่รู้จบ

ประเด็นศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ ชายแดนไทย-พม่า โดยตั้งคำถามในการศึกษาหลักว่า ท่ามกลางสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา ในบริบทของสถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่มีความแน่นอน ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงมีกระบวนการรักษาและผลิตอัตลักษณ์ใหม่เพื่อธำรงความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองอย่างไร โดยกระบวนการดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับรัฐไทย รัฐพม่า ซึ่งเป็นรัฐผู้ปกครอง และกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่แวดล้อมอย่างไร

กรอบความคิด

แนวความคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็นสองประเด็นคือ แนวความคิดเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ และ ความเป็นพื้นที่ชายแดน

แนวคิดเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ ผู้ศึกษาเลือกใช้แนวคิดเรื่อง "พรมแดนทางชาติพันธุ์" ของ เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth) จากหนังสือเรื่อง Ethnic Groups and Boundaries : The Social Organization of Culture Difference (1969) เป็นแนวคิดหลัก กล่าวคือ บาร์ท มองว่า ความเป็นชาติพันธุ์เป็นสำนึกที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มชาตินั้น ๆ เป็นผู้เลือกอัตลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ภาษา ศาสนา เครื่องแต่งกาย นิสัยการบริโภค และอื่น ๆ มาบรรจุไว้ เพื่อแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มตนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น หรือที่บาร์ทเรียกว่า □ พรมแดนทางชาติพันธุ์ □ (ethnic boundary) นอกจากนี้ บาร์ทยังเสนอว่า พรมแดนทางชาติพันธุ์ที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์สร้างขึ้นไม่จำเป็นต้องมีความแน่นอนตายตัว หากสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนไป สมาชิกของกลุ่มชาตินั้น ๆ จะเป็นผู้กำหนดพรมแดนทางชาติพันธุ์ร่วมกัน และจะใช้พรมแดนที่กำหนดขึ้นในการจำแนกตนเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

นอกจากแนวคิดของบาร์ท ผู้ศึกษาได้นำตัวอย่างงานศึกษาเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์อื่น ๆ มาเป็นแนวคิดประกอบการวิเคราะห์เพิ่มจากแนวคิดของบาร์ทด้วยเช่นกัน อาทิเช่น การศึกษาเรื่อง "การเลือกสรรจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์" ของ นิโคลัส แทป (Nicholas Tapp) ที่กล่าวไว้ในหนังสือ *Sovereignty and Rebellion : The White Hmong of Northern Thailand* (1989) แทปเสนอว่า ความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ไม่ใช่เพียงการพิจารณาภาษา พันธุกรรม หรือ ลักษณะร่วมกันทางวัฒนธรรมบางอย่างเท่านั้น แต่ต้องดูสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นโดยกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ จะเป็นผู้เลือกสรรจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ของตนเอง ผ่านการหยิบยกเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ มาตีความในลักษณะที่มีความสำคัญกับชีวิตทางสังคมของตน และเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้กลายมาเป็นความจริง (real history) หรือ ประวัติศาสตร์ของคนม้งในเวลาต่อมา

และงานศึกษาเรื่องการประดิษฐ์ประเพณี หรือ *The Invention of Tradition* (1983) ของ เอริก ฮอบสบอว์ม (Eric Hobsbawm) ซึ่งกล่าวไว้ว่า เมื่อสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงจนชุมชนและโครงสร้างอำนาจเดิมไม่สามารถปรับตัวรับความเปลี่ยนแปลงได้ต้องสูญสลายไป การประดิษฐ์ประเพณีใหม่จะเกิดขึ้นมาทดแทน โดยอาจมีการประยุกต์ใช้ของเก่าในเงื่อนไขใหม่ ประดิษฐ์ประเพณีหรือสัญลักษณ์ใหม่ขึ้นมารับใช้อุดมการณ์เก่า เช่น อุดมการณ์เรื่อง "ชาติ" เป็นต้น

สำหรับแนวความคิดเรื่องความเป็นพื้นที่ชายแดน ผู้ศึกษานำความหมายเรื่อง ☐ boundaries ☐ และ ☐ frontiers ☐ ซึ่งธงชัย วินิจจะกูลกล่าวไว้ในหนังสือ *Siam Mapped : A History of The Geo ☐ Body of Siam* (1994) และบทความ ประวัติศาสตร์การสร้าง ☐ ตัวตน ☐ (2530 : 129 ☐ 182) มาใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์การผลิตอัตลักษณ์บนความหมายของพื้นที่ชายที่เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ ธงชัยได้ให้ความหมายของคำว่า boundaries หรือ เขตแดน ว่าหมายถึง เส้นเขตแดนรอบประเทศที่ปรากฏให้เห็นบนแผนที่ ส่วนคำว่า frontier หรือ พรมแดน หมายถึง อาณาบริเวณที่มีคนผ่านเข้าออก ก่อนหน้ารัชกาลที่ 5 รัฐบาลไม่เคยรู้จักคำว่าเขตแดน เพราะรัฐบาลไม่เคยกำหนดเขตแดนล้อมรอบและไม่เคยมีแผนที่อาณาเขตของตนเองที่แน่ชัดมาก่อน ชายแดนระหว่างรัฐบาลสยามกับเพื่อนบ้านจะมีลักษณะอาณาจักรย่อย ๆ ที่ตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรใกล้เคียงที่ใหญ่กว่า มิได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของส่วนกลางโดยตรง

เนื่องจากหมู่บ้านเปียงหลวงตั้งอยู่บริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งในอดีตมีลักษณะเป็นหัวเมืองชายแดน ก่อนถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของอาณานิคมอังกฤษในเวลาต่อมา ในการศึกษาครั้ง

นี้ ผู้ศึกษาจะลองความหมายของคำว่า "เขตแดน" และ "พรมแดน" มาใช้ตรวจสอบความกระบวนการสร้างอัตลักษณ์บนพื้นที่ชายแดนหมู่บ้านแห่งนี้ว่า ความหมายของเส้นเขตแดนที่เปลี่ยนไป ส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ในอาณาบริเวณนี้อย่างไร

พรมแดนทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวง

จากการศึกษาพบว่าชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวงมีอัตลักษณ์หลายอย่างที่นำมาใช้สร้างพรมแดนทางชาติพันธุ์ของตนเอง อาทิเช่น ภาษา เครื่องแต่งกาย รอยสัก ระบบการผลิตและการประกอบอาชีพ กลุ่มและองค์กรทางสังคม ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น แต่พรมแดนดังกล่าวไม่มีความแน่นอนตายตัว หากเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์แวดล้อมที่เปลี่ยนไป โดยเฉพาะสถานการณ์การเมือง เห็นได้จากหลังการวางอาวุธของชนสามเือนมกราคม พ.ศ. 2539 อัตลักษณ์บางอย่างที่ชาวไทยใหญ่เคยเลือกนำมาใช้ขีดเส้นพรมแดนทางชาติพันธุ์ของตนเองเริ่มเปลี่ยนไป

ตัวอย่างอัตลักษณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือ รอยสัก ซึ่งเคยเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นชาวไทยใหญ่มาดั้งแต่อดีต เนื่องจากชาวไทยใหญ่นิยมสักทั้งผู้ชายและผู้หญิง และมีการสักหลากหลายรูปแบบ อาทิเช่น การสักยาขำม มีเป้าหมายเพื่อความคงกระพันชาตรี การสักมหานิยม มีเป้าหมายเพื่อความเป็นสิริมงคล การสักขาลาย มีเป้าหมายเพื่อแสดงถึงความอดทนเข้มแข็ง และแสดงความเป็นผู้ชายเต็มตัว เป็นต้น (สายสม ธรรมธิ 2538 : 14 □ 19) การสักจึงเป็นอัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นชาติพันธุ์และตัวตนของชาวไทยใหญ่แต่ละคนได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ □ สล่าสักยา □ หรือ □ หมอสัก □ ยังมีความหมายต่อโครงสร้างสังคมของคนไทยใหญ่เป็นอย่างมาก เนื่องจากสล่าสักยาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านการบวชเรียนมาก่อน จึงได้รับการอบรมหลักธรรม คำสอนในพุทธศาสนา ตลอดจนได้เรียนรู้ศาสตร์แขนงต่าง ๆ จากวัดมาเป็นอย่างดี ดังนั้น สล่าสักยาจึงมักเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถหลายด้านในขณะเดียวกัน เช่น เป็นผู้เชี่ยวชาญในการเขียนและอ่านภาษาไทยใหญ่ มีความรู้ด้านการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพร เป็นหมอผี หมอดู และความรู้ด้านอื่น ๆ อีกหลายด้าน สล่าสักยาจึงเป็นที่นับถือของชุมชน

จากการเก็บข้อมูลพบว่าความนิยมเรื่องการสักในหมู่ชาวไทยใหญ่บ้านเปียงหลวงในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนไป ผู้ที่มีรอยสักส่วนใหญ่มักมีอายุ 30 ปีขึ้นไป พบมากในกลุ่มอดีตทหารไทยใหญ่ทั้งชายและหญิง สาเหตุที่คนรุ่นปัจจุบันไม่นิยมสักเนื่องมาจากสถานการณ์ทางการเมืองที่

เปลี่ยนไป โดยเฉพาะนับตั้งแต่ขุนสาประกาศวางอาวุธ ทหารไทใหญ่และชาวบ้านไทใหญ่จำนวนมากต้องหนีเข้ามาอยู่ในประเทศไทย เนื่องจากชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประจำตัวประชาชน การมีรอยสักอยู่บนร่างกายทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไทยสังเกตได้ง่ายและมักถูกขอตรวจบัตร หรือถูกซักถามมากมาย เพราะชาวไทใหญ่ไม่นิยมสัก การสักจึงทำให้การดำรงชีวิตในประเทศไทยยุ่งยากมากขึ้น

เหตุผลดังกล่าวทำให้รอยสักซึ่งเคยเป็นอัตลักษณ์ที่หลายคนภาคภูมิใจ กลายเป็นอัตลักษณ์ที่หลายคนไม่ต้องการ บทบาทของสาลักษิกา หรือ หมอสัก ซึ่งเคยเป็นคนสำคัญของชุมชนจึงลดน้อยลง และการสืบทอดความรู้เรื่องการสักสู่คนรุ่นใหม่จึงขาดหายไปจากสังคมชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวง หมอสักยาที่ผู้ศึกษาได้พบในหมู่บ้านเปียงหลวงมีเหลือเพียงไม่ถึงห้าคน และทั้งหมดมีอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป ทุกคนบอกตรงกันว่าไม่ได้สืบทอดความรู้เรื่องการสักให้กับคนรุ่นใหม่มานานหลายสิบปีแล้ว และหากหมดคนรุ่นต่อไป ความรู้เรื่องการสักในหมู่บ้านเปียงหลวง ก็คงจะสูญหายไปด้วย

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์บนเส้นเขตแดน

หากแบ่งความหมายของชายแดนหมู่บ้านเปียงหลวงตามผู้มีอำนาจปกครองนับตั้งแต่อังกฤษเข้าปกครองพม่าสามารถสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ

ยุคแรก : อังกฤษ – สยาม เริ่มต้นขึ้นหลังจากอังกฤษปักปันเขตแดนกับประเทศสยามสิ้นสุดลงเมื่อ พ.ศ. 2435 จนถึงอังกฤษมอบเอกราชให้พม่า ปี 2490

ยุคที่สอง : ไต – ไทย⁸ เริ่มต้นหลังจากอังกฤษมอบเอกราชให้พม่าปี 2490 มาจนถึงสมัยเจ้าน้อยชอหยั่นตีได้ตั้งกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ตามแนวชายแดนไทยพม่า ปี 2501 ตามด้วยนายพลโม เสง และจนถึงขุนสาว่างอาวุธเดือนมกราคม 2539

ยุคที่สาม : พม่า – ไทย เริ่มต้นขึ้นหลังจากขุนสาประกาศวางอาวุธเดือนมกราคม 2539 และรัฐบาลพม่าได้ส่งกองกำลังทหารพม่าเข้ามาประชิดชายแดนไทย

จากการศึกษาพบว่า ความเป็นพื้นที่ชายแดนหรือชายขอบของอำนาจอรัฐแห่งนี้ก่อให้เกิดการผลิตอัตลักษณ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัวขึ้นมาชุดหนึ่ง และความหมายของพื้นที่

⁸ คำเรียกชื่อเขตแดน “ไต – ไทย” ปรากฏอยู่ในหนังสือ เหนือแคว้นแดนสยาม ของ ปราณี ศิริธร หน้า 264 และผู้ศึกษาเคยเห็นชาวบ้านเปียงหลวงท่านหนึ่งมีภาพถ่ายป้ายเขตแดนไทย – ไต เช่นกัน

ชายแดนที่เปลี่ยนไปทำให้ชาวไทใหญ่ต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเองให้สอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมใหม่อยู่ตลอดเวลา

การเลือกสรรจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์

จากการเก็บข้อมูลพบว่า เมื่อสอบถามถึงบุคคลและเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงพบว่า ชาวไทใหญ่มักพูดถึงบุคคล 3 ท่าน และเหตุการณ์ 1 เหตุการณ์ คือ เจ้าเสือข่านฟ้า พระนเรศวร นายพลโม เสง และสัญญาปางหลวง ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงกล่าวถึงบุคคลและเหตุการณ์ดังกล่าวในความหมายที่แตกต่างกันดังนี้

เจ้าเสือข่านฟ้า เป็นชื่อของกษัตริย์ไทใหญ่ในอดีต ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงโดยเฉพาะครอบครัวทหารจดจำภาพของเจ้าเสือข่านฟ้าในฐานะกษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีความสามารถในการรบชนะเหนือพม่าและจีน และเป็นผู้รวบรวมอาณาจักรไทใหญ่ให้เป็นปึกแผ่นกว้างไกลและมีเอกราชยาวนานที่สุดในประวัติศาสตร์ชาวไทใหญ่

พระนเรศวร ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงเริ่มนับถือพระนเรศวรตั้งแต่สมัยเจ้าน้อยซอหย่นตะเข้ามาตั้งกองกำลังตามแนวชายแดนไทย-พม่าเมื่อปี พ.ศ. 2501 โดยผู้เริ่มต้นแนะนำให้ทหารไทใหญ่รู้จักพระนเรศวรคือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีของไทยในเวลานั้น ทั้งสองฝ่ายได้ร่วมกันจัดทำเหรียญบูชาสมเด็จพระนเรศวร ด้านหน้าเป็นรูปพระนเรศวร ด้านหลังมีตัวอักษรไทใหญ่ ชาวไทใหญ่นับถือพระนเรศวรในฐานะกษัตริย์ผู้มีความสามารถรบชนะพม่าซึ่งเป็นศัตรูของชาวไทใหญ่ รวมทั้งเป็นกษัตริย์ที่เคยดื่มน้ำร่วมสาบานเป็นพี่น้องกับเจ้าฟ้าของชาวไทใหญ่และเสียชีวิตระหว่างการเดินทางไปช่วยชาวไทใหญ่รบกับพม่าในเขตรัฐฉาน

นายพลโม เสง หรือ พ่อเผ่ากอนเจิง เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่อยู่ในสำนึกทางประวัติศาสตร์ของชาวบ้านเปียงหลวง เพราะเป็นผู้นำคนสำคัญที่มีบทบาททั้งการเมือง การทหาร และ ผู้ทำนุบำรุงพุทธศาสนา ท่านเป็นผู้สร้างเจดีย์मारขึ้นและวัดฟ้าเวียงอินทร์ขึ้นบริเวณชายแดนไทย-พม่า เพื่อ “เชื่อม” พื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ซึ่งอาศัยอยู่บนพรมแดนของทั้งสองประเทศให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

สัญญาปางโหลง เป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ที่ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวง จดจำได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการลงนามในสัญญาร่วมกันระหว่างชาวไทใหญ่ กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศพม่าเพื่อขอเอกราชจากอังกฤษ เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1947 (พ.ศ. 2490) หลังจากชาวไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ร่วมลงนามกับพม่าจนได้เอกราชแล้ว ตัวแทนจากแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้ร่วมกันร่างรัฐบาลธรรมนูญฉบับใหม่ โดยในรัฐธรรมนูญระบุให้กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มอยู่ร่วมกันเป็นเวลาสิบปี หลังจากนั้นจึงมีสิทธิแยกตัวออกไปตั้งประเทศของตนเอง แต่ทว่า เมื่อครบกำหนดสิบปีตามสัญญา ชาวไทใหญ่และชนกลุ่มน้อยกลับไม่สามารถแยกตัวไปปกครองตนเอง เนื่องจากรัฐบาลพม่านำโดยอู นู ไม่ยอมทำตามสัญญา และนายพลเนวิน ซึ่งทำการรัฐประหารในเวลาต่อมา ได้ประกาศยุบสภาและยกเลิกรัฐธรรมนูญดังกล่าว ส่งผลให้สัญญาต่าง ๆ ที่นายพลออง ซานเคยทำร่วมกับชนกลุ่มน้อยเป็นโมฆะทั้งหมด

สำหรับชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวง สัญญาฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของจิตสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่ทุกคนต้องจดจำไว้ เพราะเป็นสัญญาที่นำมาสู่การต่อสู้ของกำลังกู้ชาติไทใหญ่ และกำเนิดหมู่บ้านทหารแห่งนี้ รวมทั้งเป็นเหตุผลที่นำมาอธิบายการดำรงอยู่ของผู้พยพมากมายในหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี เพราะหากรัฐบาลพม่ายอมให้เอกราชกับชาวไทใหญ่ตามสัญญาหมู่บ้านเปียงหลวงอาจมีได้เป็นดังทุกวันนี้

กล่าวโดยสรุป บุคคลและเหตุการณ์ที่ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงหยิบยกขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งของจิตสำนึกประวัติศาสตร์มีความหมายต่อชีวิตชาวไทใหญ่แตกต่างกันในหลายระดับ กล่าวคือ เจ้าเสือข่านฟ้า มีความสำคัญในฐานะผู้ “สร้างชาติ” ไทใหญ่ขึ้นเป็นครั้งแรก และมีความสามารถทางการรบเหนือพม่าและจีน ซึ่งปกครองดินแดนชาวไทใหญ่อยู่ในปัจจุบัน การหยิบยกเจ้าเสือข่านฟ้าขึ้นมาตีความดังกล่าวช่วยให้ชาวไทใหญ่สัมผัสได้ถึงชุมชนในจินตนาการที่เรียกว่า “ชาติ” และครั้งหนึ่งเคยมีแผ่นดินที่เป็นรูปธรรมรองรับ ส่วนพระนเรศวรมีความสำคัญในฐานะผู้มีความสามารถในการรบชนะพม่าหรือมี “ศัตรูร่วม” กับคนไทใหญ่ รวมทั้งเป็นกษัตริย์ผู้เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวไทใหญ่-ไทยน้อย สำหรับนายพลโม เสงมีความสำคัญในฐานะ “นักรบกู้ชาติ” ที่มีจิตใจมุ่งมั่น เป็น “แม่แบบ” ของนักรบในความเป็นจริงที่ชาวไทใหญ่ควรเอาเยี่ยงอย่าง และสัญญาปางโหลง เป็นสัญญาแห่งความเลวร้ายของรัฐบาลพม่า ที่ทำให้ชาวไทใหญ่ต้องลุกขึ้นจับปืนรบและอพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย

การสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่

ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานเริ่มมีแบบเรียนภาษาไทยแบบ “ลิกตัวกลม” ใช้ครั้งแรกในปี 2501 เป็นตำราเรียนสำหรับชั้น ป.1 - ป.5 เพื่อใช้สอนในโรงเรียนของชาวไทใหญ่ทั่วรัฐฉาน ตำราเรียนชุดนี้มีชื่อว่า “ลิกไตหัวเสือ”⁹

แต่หลังจากนายพลเนวินทำการรัฐประหารขึ้นปกครองประเทศได้เพียงสองปี ตำราเรียนชุดนี้ก็ถูกระงับไม่ให้ใช้สอนในโรงเรียนทั่วรัฐฉานอีกต่อไป เนื่องจากนายพลเนวินต้องการให้ชาวไทใหญ่และชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติพม่า ด้วยภาษาและวัฒนธรรมเดียวกัน จึงสั่งเปลี่ยนตำราเรียนเป็นภาษาพม่าทั้งหมด โดยหากจับได้ว่ามีการเรียนการสอนภาษาไทยที่ใด ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องถูกลงโทษ แต่เนื่องจากหลายคนต้องการเรียนภาษาของตนเองมากกว่าภาษาพม่า จึงมีครูบางท่านแอบเปิดสอนภาษาไทยให้นักเรียนในช่วงตอนเย็นหลังเลิกเรียนหรือช่วงปิดเทอมที่วัดหรือบ้านใครสักคน

ความอึดอัดใจดังกล่าวจึงเป็นแรงผลักดันให้ชายหญิงไทใหญ่จำนวนมากตัดสินใจเป็นทหารกู้ชาติจับปืนสู้กับรัฐบาลพม่า และเริ่มเรียนภาษาไทยกับโรงเรียนของกองทัพแทน หลังจากเข้าเป็นทหาร ทุกคนจะได้เรียนภาษาไทยจากโรงเรียนของกองทัพ ซึ่งมีโรงพิมพ์เป็นแหล่งผลิตอัตลักษณ์ทางภาษาที่สำคัญ ด้วยเหตุที่กองทัพเป็นเจ้าของโรงพิมพ์ กองทัพจึงเป็นผู้กำหนดเนื้อหาในสื่อสิ่งพิมพ์ที่กองทัพผลิตโดยไม่ต้องสนใจว่าจะถูกเซ็นเซอร์หรือถูกควบคุมจากรัฐบาลพม่า ดังนั้น เนื้อหาของสื่อต่าง ๆ ที่กองทัพผลิตขึ้นจึงแตกต่างจากเนื้อหาของสื่อที่ผลิตภายใต้การปกครองของรัฐบาลพม่าอย่างเห็นได้ชัด

เมื่อขุนสาประกาศวางอาวุธ โรงพิมพ์และโรงเรียนของกองทัพ ซึ่งเป็นแหล่งผลิตและสืบทอดอัตลักษณ์ทางภาษาต้องปิดตัวลง กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงจึงได้รับผลกระทบโดยตรง อย่างไรก็ตาม หลังจากชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงสามารถปรับตัวกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปได้ กระบวนการสืบทอดอัตลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรมไทจึงกลับมาเริ่มต้นอีกครั้งในรูปแบบและเนื้อหาที่ต่างไปจากเดิม

⁹ เสือเป็นสัตว์ประจำชาติไทใหญ่

ภาษาไทยใหญ่เริ่มกลับมาสอนในหมู่บ้านเปียงหลวงครั้งแรกในโรงเรียนหลักแตง เนื่องจากโรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างขึ้นและยังไม่ได้รับการยอมรับให้เป็นโรงเรียนในหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการของไทย จึงอยู่ในสถานะเป็น ☐ ชายขอบ ☐ ซึ่งไม่ได้ อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล ขณะเดียวกันก็ไม่ได้อยู่ภายใต้ความควบคุมของรัฐพม่า เพราะ ตั้งอยู่ในเขตประเทศไทย และสถานะ ☐ ชายขอบ ☐ นี้เองที่ก่อกำเนิดช่องว่างให้ อัตลักษณ์ ความเป็นไต(ไทใหญ่)ได้แทรกตัวเข้ามาสู่หมู่บ้านเปียงหลวงอีกครั้ง

ต่อมาในปี 2543 การสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ได้ขยายออกจากรั้ว โรงเรียนชายขอบไปสู่ร่มเงาศาสนา โดยทางวัดฟ้าเวียงอินทร์ได้เริ่มต้นเปิดหลักสูตรภาษาไทย ภาควัดอุรอนในวัด ซึ่งการโยกย้ายหลักสูตรภาษาไทยสู่วัดครั้งนี้มีข้อดีตรงที่สามารถขยายพื้นที่ ของหลักสูตรออกไปได้ไกลกว่าหมู่บ้านเปียงหลวง แต่มีข้อจำกัดตรงเนื้อหาในการนำเสนอ ซึ่ง จำเป็นต้องอยู่ในขอบเขตของภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลีกเลียงเนื้อหาเชิงการเมืองอันจะ เป็นผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-พม่า เพราะการรักษาเนื้อหาให้อยู่ในขอบเขตดังกล่าว จะทำ ให้หลักสูตรการเรียนภาษาไทยได้รับการยอมรับจากรัฐไทยและขยายอาณาเขตของการ เผยแพร่ อัตลักษณ์ทางภาษาไทยออกไปได้ไกล การรักษาพรมแดนการแสดงออก ทางอัตลักษณ์ไม่ให้เกินเลยปริมาณที่ศาสนาและนโยบายของรัฐบาลไทยกำหนดไว้จึงเป็นเรื่องสำคัญ เพราะนั่นหมายถึงการทำให้อัตลักษณ์ทางภาษาไทยดำรงอยู่ต่อไป

การผลิตสื่อการเมือง

เนื่องจากบริเวณพรมแดนแห่งนี้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ อยู่เป็นระยะเวลานานเกือบ 30 ปี อัตลักษณ์ทางการเมืองจึงเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดใน อาณาบริเวณนี้ และอัตลักษณ์ทางการเมืองที่จัดได้ว่าถูกผลิตออกมาอย่างเข้มข้นที่สุดและไม่พบ ในพื้นที่อื่นก็คือ บทเพลงและสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมือง

บทเพลงชาติไต และเพลงชาติไทใหญ่ ☐ ไทยน้อย

เพลงชาติไทใหญ่ที่ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงรู้จักมีสองแบบ แบบแรก มีชื่อว่า ☐ ความเจ้าจ้าว ☐ (ความเชื้อชาติ) เป็นบทเพลงที่สภาเจ้าฟ้าไทใหญ่ในรัฐฉานประกาศให้เป็น เพลงชาติ ของชาวไทใหญ่ครั้งแรกในวันชาติไต เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1947 พร้อมกันนี้

ได้ประกาศให้ชาวไทยใหญ่ใช้ธงชาติได้ร่วมกัน หลังจากนั้นจึงบรรจุเนื้อร้องและความหมายของสีธงชาติลงในตำราเรียนหัวเสือ

ส่วนเพลงชาติไทยใหญ่แบบที่สอง คือ เพลงชาติไต แต่ทำนองเดียวกับเพลงชาติไทย แต่งขึ้นสมัยเจ้าน้อย ซอหยั่นตีะเข้ามาตั้งกองกำลังตามแนวชายแดนไทยใหม่ ๆ อดีตนายทหารไทยใหญ่เล่าว่า เมื่อครั้งเจ้าน้อยเข้ามาตั้งกองกำลังตามแนวชายแดนไทยและได้รับความช่วยเหลือจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เจ้าน้อยจึงนำเพลงชาติไทยมาดัดแปลงเนื้อร้องให้เป็นภาษาไทยใหญ่ โดยพยายามคงความหมายและทำนองเดิมไว้ และด้วยคำภาษาไทยใหญ่กับภาษาไทยคล้ายกันหลายคำ ทำให้เพลงชาติไทยใหญ่เวอร์ชันนี้คล้ายคลึงกับเพลงชาติไทยอย่างมาก

ชื่อเพลง ☐ ความขึ้นศึก ☐ (เพลงขึ้นทหาร)

☐ ซึ่งจึงไตรวมเลือดเนื้อ จ้าตเจ้อไต (ประเทศไทย รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย)

เป็นที่ฝั่งฮัก ตกหักเมื่อนาครายาว (เป็นประชารัฐ ฝไทยของไทยทุกคน)

อกเฮ็ดตำเต็งไวเฮ้อวั้นปิ่นเมือง (อยู่ดำรงคงไว้ได้ทั้งมวล)

ลูกแลลูกแล้ หนุ่มฮายจายหาญ (ด้วยไทยล้วนหมาย รักสามัคคี)

อ่อนกันมีเลือดหาญ กัดเหลือเป็นกัมผา (ไทยนี้รักสงบ แต่ถึงรบไม่ขลาด)

เอกราชจ้าตเจ้อไตโคเคอสง่า (เอกราชจะไม่ให้ใครข่มขี่)

เบิกสำเลือด ตกหยาดตกเหนอหลินเมือง (สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี)

เป็นตี้มักหมายไว ไต่กับปี่มีปิ่นมันเฮอ (เถลิงประเทศชาติไทยทวีมีชัยชโย)

อดีตนายทหารไทยใหญ่ให้ข้อมูลว่า เพลงชาติเวอร์ชันนี้ใช้ร้องเฉพาะในกลุ่มนายทหารไทยใหญ่หมู่บ้านเปียงหลวง สำหรับเวลาเข้าแถวทหารตอนเช้า ซึ่งปัจจุบัน หมู่บ้านเปียงหลวงไม่ได้เป็นที่ตั้งของกองกำลังกู้ชาติไทยใหญ่เช่นในอดีต บทเพลงนี้จึงไม่ได้ถูกนำมาร้องและสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่ บุคคลที่สามารถร้องเพลงนี้ได้เป็นทหารรุ่นแรก อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ซึ่งเหลือเพียงไม่กี่คน

เจิ้งเลว วงดนตรีสู่เสรีภาพ

เมื่อสี่สิบปีก่อน ณ ดินแดนชายขอบของสองรัฐแห่งนี้ มีวงดนตรีที่ผลิตเฉพาะบทเพลงการเมือง ชื่อว่า ☐เจิ้งเลว☐ หรือ ☐Freedom Way☐ วงดนตรีสู่เสรีภาพของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่¹⁰ เกิดขึ้น บทเพลงของนายทหารกลุ่มนี้ นอกจากจะมีเนื้อหาปลุกใจให้รักชาติและอยากกู้ชาติ ยังมีเนื้อหาที่สะท้อนให้เห็นถึงสถานการณ์การเมืองและสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทใหญ่ใน รัฐฉานในช่วงเวลาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี อาทิเช่น เพลงวันไต่เต๋รอดแล้ว" แปลว่า วันที่ไทใหญ่จะได้เอกราช มีเนื้อหาบทเพลงส่วนใหญ่เป็นแนวปลุกใจ กระตุ้นให้คนลุกขึ้นมาเป็นทหาร หรือ "เนวินโจรแคบจ้อย" แปลว่า เนวินโจรปล้นแบ่งครี้อย กล่าวถึงนโยบายยกเลิกใช้แบ่งครี้อยของนายพลเนวินว่าสร้างผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร¹¹ เป็นต้น

แต่หลังจากขุนสาวางอาวูธ การผลิตบทเพลงเริ่มลดน้อยลงและรูปแบบการผลิตเปลี่ยนไป เนื่องจากสมาชิกของวงซึ่งเคยเป็นทหารทำงานในกองทัพเดียวกันได้กระจัดกระจายไปทำงานคนละอาชีพ บทเพลงที่ผลิตออกมาในยุคหลังจึงมีนักร้องและนักดนตรีไม่ครบคนเหมือนเมื่อก่อน บางอัลบั้มมีคนร้องและเล่นดนตรีเพียงคนเดียว และการเผยแพร่บทเพลงใหม่ ๆ ผู้คนฟังทำได้ยากขึ้น ต่างจากในอดีต เมื่อวงเจิ้งเลวมีอัลบั้มใหม่ออกมา กลุ่มผู้ฟังแรกคือกลุ่มทหารในกองทัพซึ่งมีจำนวนนับพันนับหมื่นคน โอกาสที่บทเพลงจะกระจายสู่ผู้ฟังกลุ่มอื่นจึงเป็นไปได้ง่าย แต่ในสถานการณ์ปัจจุบัน เมื่อผลิตอัลบั้มใหม่ออกมา เจ้าของอัลบั้มทำได้เพียงนำไปฝากขายตามร้านเทปที่รู้จัก อย่างเช่น ร้านเทปในหมู่บ้านเปียงหลวง และหากคนขายไม่ขายแนะนำเพลงใหม่ ๆ ให้คนฟัง โอกาสที่อัลบั้มใหม่จะเผยแพร่สู่ผู้ฟังก็ทำได้ยากขึ้น

¹⁰ ช่วงที่ก่อตั้งวงดนตรีสมาชิกประกอบด้วยทหารของกลุ่ม SURA กลุ่ม SSA ภาคใต้ กลุ่ม TNSO นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยตองยีและกลุ่มอิสระ

¹¹ ในปี พ.ศ. 2509 นายพลเนวินประกาศยกเลิกการใช้ธนบัตร 50 และ 100 จั๊ต โดยอนุญาตให้นำธนบัตรทั้งสองประเภทมาแลกเป็นธนบัตรอื่นได้ไม่เกิน 5,000 จั๊ต คือ ไม่ว่าจะจะมีเงินมากเท่าไรก็แลกได้ไม่เกิน 5,000 จั๊ต คนที่มีธนบัตรสองประเภทนี้อยู่ในมือจึงคล้ายกับถือกระดาษเปล่า นโยบายนี้ทำให้พ่อค้าชาวจีนและอินเดียล้มละลาย ต้องปิดกิจการและเดินทางออกนอกประเทศประมาณ 2.5 แสนคน อัตราการว่างงานพุ่งสูงขึ้น และเศรษฐกิจพม่าจึงลงเหวไปเรื่อย ๆ จนต้องร้องขอสถานะเป็น ☐ประเทศที่ด้อยพัฒนาที่สุดจากสหประชาชาติเมื่อปี 2530☐ เพื่อขอความช่วยเหลือการเงินจากนานาชาติ

ทว่า จากการเดินทางเข้าไปในรัฐฉานเมื่อปลายเดือนมีนาคมที่ผ่านมาพบว่า บทเพลงของวงเจิงแลวหลายบทเพลงเป็นที่นิยมมากและได้รับการสืบทอดสู่คนรุ่นใหม่อยู่เสมอ บทเพลงที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ เพลง □“ไตตีกตองอยู่” หรือ แปลเป็นไทยว่า “ไทใหญ่ยังจำได้” แต่งโดยหมอจายคำเหล็ก เนื้อเพลงกล่าวถึงความทรงจำของคนไทใหญ่ว่ายังจำได้ดีว่าแผ่นดินนี้ใครอยู่มาก่อน ชาวไทใหญ่จะแอบร้องเพลงนี้ในงานปอยของคนไทใหญ่บ่อย ๆ เช่น ในงานปีใหม่ที่ผ่านมา ชาวไทใหญ่ในเมืองมณฑลยูนนานให้ข้อมูลว่า พวกเขาร้องเพลงนี้ซ้ำถึงห้าหกรอบ บทเพลงนี้จึงเป็นภาพสะท้อนความรู้สึกลึก ๆ ในใจคนไทใหญ่ที่มีต่อแผ่นดินเกิดของตนเองได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่าบทเพลงเป็นอัตลักษณ์ที่อยู่เหนือเขตแดนใด ๆ เพราะแม้ว่าแหล่งผลิตบทเพลงจะเป็นหมู่บ้านเพียงหลวงในเขตประเทศไทย แต่กลุ่มคนฟังส่วนใหญ่คือชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน และถึงแม้ว่ารัฐบาลพม่าจะห้ามจำหน่ายบทเพลงการเมือง และมีบทลงโทษอย่างรุนแรงหากพบว่าใครมีเทปของเจิงแลว แต่บทเพลงเหล่านี้ก็ยังเล็ดลอดเข้าไปในประเทศพม่า แทรกซึมผ่านจินตนาการซึ่งรัฐบาลทหารพม่าไม่สามารถใช้อาวุธปราบปรามหรือคุมขังความทรงจำในบทเพลงของผู้ฟังได้ บทเพลงเหล่านี้จะถูกแปลงออกมาภายนอกก็ต่อเมื่อมีโอกาส และถูกผลิตซ้ำอยู่เสมอ และคงไม่ใช่เรื่องแปลกอันใด หากบทเพลงเหล่านี้จะได้รับความนิยมไปอีกนาน ตราบเท่าที่พวกเขายังมิได้เป็นเจ้าของแผ่นดินหรือยังมิได้รับเอกราชดังเช่นความหมายของบทเพลง

“กอนซอ” และ “เจิงแลว” วารสารภาษาไตในบริบทใหม่

วารสารกอนซอ และนิตยสารเจิงแลว เคยเป็นสิ่งพิมพ์ของกองทัพที่ผลิตขึ้นเพื่อเผยแพร่ข่าวสารของกองทัพและสถานการณ์การเมืองในประเทศพม่า และยกเลิกไปหลังจากขุนสาวางอาวู สิ่งพิมพ์เหล่านี้ต้องยกเลิกไปเนื่องจากไม่มีแหล่งทุนสนับสนุน แต่เมื่อสามสี่ปีที่ผ่านมา สื่อทั้งสองฉบับได้กลับมาเผยแพร่อีกครั้ง โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศเป็นผู้ให้ทุนสนับสนุนเพราะต้องการให้มีสื่อนำเสนอข่าวสารเกี่ยวกับประเทศพม่าต่อไป การกลับมาครั้งนี้ผู้จัดทำจึงไม่จำเป็นต้องนำเสนอเนื้อหาที่มุ่งรับใช้กองทัพเหมือนในอดีต เช่น เผยแพร่เฉพาะข่าวการสู้รบหรือบุคคลสำคัญของกองทัพ แต่มุ่งนำเสนอเรื่องราวทั่วไปเกี่ยวกับพม่ามากกว่า ผู้จัดทำได้เลือกซื้อใช้ชื่อเดิมของวารสารและนิตยสาร คือ วารสารกอนซอ และนิตยสารเจิงแลว การนำเสนอเนื้อหาใหม่ภายใต้ชื่อเดิมจึงเป็นการรื้อฟื้นอัตลักษณ์เก่าบางส่วนขึ้นมารับใช้บริบทสังคมใหม่และสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการปรับตัวของอัตลักษณ์ทางการเมืองของชุมชนไทใหญ่ชายแดนไทยแห่งนี้เป็นอย่างดี

การรื้อฟื้นประเพณีเก่า ประดิษฐ์ประเพณีใหม่

จากการเก็บข้อมูลพบว่า วิถีการดำเนินชีวิตที่ส่งผลกระทบต่อสังคมชาวไทใหญ่หมู่บ้านเปียงหลวงครั้งล่าสุด คือ การวางอาวุธของขุนสาเมื่อเดือนมกราคม 2539 ได้ทำให้โครงสร้างอำนาจส่วนบนของหมู่บ้านเปียงหลวงคือกลุ่มทหารไทใหญ่พังทลายลงและโครงสร้างส่วนล่างได้รับผลกระทบตามมาเป็นลำดับ กล่าวคือ กลุ่มทหารซึ่งมีบทบาทในเชิงการเมือง การทหาร และวัฒนธรรมเปลี่ยนสถานภาพเป็นชาวบ้านธรรมดาทั่วไป งานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งกองทัพเคยจัดอย่างยิ่งใหญ่ต้องล้มเลิกไปหรือจัดอย่างเรียบง่าย ชาวบ้านจึงได้รับผลกระทบตามไปด้วย เพราะขาดแกนนำในการรักษาอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี

จนกระทั่งพระอาจารย์ไกรสร พระชาวไทใหญ่กลับมาประจำที่วัดฟ้าเวียงอินทร์เมื่อสี่ปีที่ผ่านมา ปรากฏการณ์รื้อฟื้นประเพณีเก่าและประดิษฐ์ประเพณีใหม่จึงเริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง โดยมีพระอาจารย์เป็นแกนนำหลักและมีกลุ่มอดีตทหารไทใหญ่เป็นแกนเสริม จากการเก็บข้อมูลพบว่า หลังจากพระอาจารย์ไกรสรกลับมาประจำที่นี่ ท่านได้ฟื้นฟูประเพณีเก่าบางประเพณีขึ้นมาจัดในรูปแบบใหม่ รวมทั้งประดิษฐ์ประเพณีขึ้นมาใหม่เพื่อรับใช้อุดมการณ์เก่า อาทิเช่น งานปอยปีใหม่ และงานปอยครุหมอไต และงานปอยปิดภาคเรียนภาษาไทใหญ่ภาคฤดูร้อน

ปอยปีใหม่และปอยครุหมอ : ประเพณีเก่า ในรูปแบบใหม่

พระอาจารย์ไกรสรกล่าวถึงการรื้อฟื้นงานปอยปีใหม่ว่า วันปีใหม่ของชาวไทใหญ่แต่ดั้งเดิมคือวันขึ้นหนึ่งค่ำเดือนหนึ่งตามจันทรคติ แต่หลังจากรัฐบาลพม่าเข้ามาปกครองรัฐฉาน ชาวไทใหญ่ก็หันไปนับวันปีใหม่ตามแบบพม่าคือนับวันสงกรานต์เป็นวันขึ้นปีใหม่ พระอาจารย์เห็นว่าความจริงชาวไทใหญ่มีวันปีใหม่ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองจึงปรึกษากลุ่มผู้อาวุโสของหมู่บ้านว่าจะย้อนกลับไปนับวันปีใหม่ตามแบบดั้งเดิม และจัดงานเฉลิมฉลองปีใหม่ในวันขึ้นหนึ่งค่ำเดือนหนึ่งแทน

นอกจากย้อนกลับไปนับวันปีใหม่ตามแบบดั้งเดิม พระอาจารย์ไกรสรและกลุ่มผู้อาวุโสมยังร่วมกันผลิตช้างงานปอยครุหมอไต พิธีกรรมซึ่งชาวไทใหญ่จัดขึ้นเพื่อยกย่องครูบาอาจารย์ที่สั่งสมความรู้ไว้ให้คนรุ่นหลัง เนื่องจากในภาษาไทใหญ่ คำว่า ☐หมอ☐ หมายถึงผู้มีความชำนาญในวิชาความรู้สาขาใดสาขาหนึ่งจนสามารถนำไปสอนผู้อื่นได้ และหากผู้นั้นสามารถรวบรวมความรู้จนเป็นตำรับตำราให้คนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อไป ก็จะได้รับยกย่องว่า

เป็น □ครุหมอ□ เช่น ผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางหนังสือ เรียกว่า □ครุหมอลิกไต□ เป็นต้น ครุหมอไตที่ชาวไทใหญ่ให้ความนับถือมากที่สุดมีทั้งหมด 9 ท่าน¹²

การย้อนกลับไปนับวันปีใหม่แบบดั้งเดิมและการจัดงานปอยครุหมอจึงสะท้อนให้เห็นถึงการหยิบยกบางสิ่งบางอย่างที่มีอยู่มาปรับใช้ปัจจุบัน กล่าวคือ ในภาวะที่ชาวไทใหญ่ต้องอยู่ท่ามกลางการปกครองของสองอำนาจรัฐใหญ่ ๆ คือ รัฐพม่าและรัฐไทย ชาวไทใหญ่ต้องยอมประนีประนอมกับอำนาจรัฐทั้งสองในหลายทาง การแสวงหาอัตลักษณ์ที่แตกต่างจากอำนาจรัฐทั้งสองจึงเป็นการปลดปล่อยตนเองออกจากการควบคุมหรือการตกอยู่ใต้อำนาจรัฐผู้ปกครองทางหนึ่ง รวมทั้งยังช่วยตอกย้ำจิตสำนึกความเป็นไทให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ปอยปิดภาคเรียนภาษาไต : ประเพณีใหม่ในความหมายเก่า

ปอยปิดภาคเรียนภาษาไตเป็นประเพณีใหม่ที่ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อรองรับหลักสูตรการเรียนภาษาไทใหญ่ภาคฤดูร้อนของหมู่บ้านเปียงหลวง เริ่มจัดขึ้นเมื่อสามปีที่ผ่านมา รูปแบบของงานปอยปิดภาคเรียน คือ เด็ก ๆ ที่เข้าเรียนภาษาไทใหญ่จะจัดเตรียมการแสดงประกอบเพลง ซึ่งเนื้อหาของบทเพลงส่วนใหญ่เกี่ยวกับการส่งเสริมให้เด็กเห็นความสำคัญของการสืบทอดภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่ สถานที่จัดงานคือวัดเปียงหลวง ซึ่งถือเป็นศูนย์กลางการเรียนการสอนภาษาในไทใหญ่เขตอำเภอเวียงแหง

เมื่อพิจารณาความหมายของประเพณีนี้จะพบว่าแท้จริงแล้ว งานปอยปิดภาคเรียนก็คือ “พิธีเปลี่ยนสถานภาพ” หรือ “rite of passage” ของเด็กไทใหญ่ที่เข้าเรียนภาษาและวัฒนธรรมไตให้เข้าสู่ความเป็นสมาชิกของสังคมไทใหญ่โดยสมบูรณ์นั่นเอง เพราะก่อนหน้านี้เด็กส่วนใหญ่จะอ่านเขียนภาษาไทใหญ่ไม่ได้ ความเป็นสมาชิกของชุมชนไทใหญ่จึงยังไม่สมบูรณ์ แต่หลังจากเข้าเรียนหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมไต และเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงท้ายของหลักสูตร เด็ก ๆ จะค่อยผ่านเข้าสู่พิธีเปลี่ยนสถานภาพ และช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านของพวกเขาก็คือ ช่วงขึ้นเวทีแสดง เด็ก ๆ ทุกคนจะรู้สึกว่ามีสถานภาพพิเศษแตกต่างไปจากเดิม พวกเขาจะรู้สึก

¹² ครุหมอไต 9 ท่าน ประกอบด้วย 1. ลุงขุนมหา คำสร้อย บุคคลแรกที่ริเริ่มจัดงานครุหมอไตในรัฐฉานเมื่อปี 2511 2. เจ้าหม๊ะตึ้นนะ ผู้มีความรู้ทางวรรณคดี ไทโบราณ และแพทย์ 3. เจ้าทางเสอกาง ผู้มีความรู้ด้านการต่อสู้ป้องกันตัว คำนวณโชคชะตา และรักษาพยาบาล 4. เจ้ากอหลี มีความเชี่ยวชาญด้านการเขียนหนังสือ 5. นางกู่ แต่งตำรายาแก้อาการตามัวตาฝ้าฟาง 6. เจ้าเมืองหนอง เชี่ยวชาญด้านการแต่งตำราเรียน 7. เจ้าหน่อคำเมืองกึ่ง มีความรู้ด้านยาสมุนไพร 8. เจ้าบอระเคะ มีความรู้ด้านยาสมุนไพร และ 9. เชี่ยวชาญการแต่งบทพระพันธุประวัติประเภทต่าง ๆ

ต้นตอที่มีสายตาของคนดูนับร้อยคู่ยื่นขึ้นชม และเมื่อการแสดงจบลง พวกเขาก็จะกลับเข้าสู่สภาวะปกติ ในสถานภาพใหม่ของสังคม คือ เป็นผู้มีความรู้ในการอ่านเขียนภาษาไทย งานปอຍปิดภาคเรียนจึงเป็นงานประเพณีที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่แต่คงไว้ซึ่งอุดมการณ์เก่าของสังคมนั่นเอง

ในกระบวนการประดิษฐ์ประเพณีใหม่ ชาวบ้านเปียงหลวงมีการผลิตอัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นไทใหญ่ขึ้นมาใช้หลายอย่าง สัญลักษณ์ที่โดดเด่นมากที่สุด คือ การใช้สีธงชาติไตร่คือ เหลือง เขียว แดง ตบแต่งหรือสอดแทรกอยู่ในเครื่องใช้ สถานที่ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อยู่เสมอ อาทิเช่น บนเวทีการแสดงจะประดับเวทีด้วยสีธงชาติไตร่ หรือมีธงชาติไตร่ประดับอยู่ข้างเวทีร่วมกับชาติไทย หรือยามที่ทอขายในหมู่บ้านมักเป็นลวดลายธงชาติไตร่ นอกจากนี้สัญลักษณ์แสดงความเป็นไทที่พบบ่อย คือ รูปเสือ เนื่องจากคนไทใหญ่เชื่อว่ามีต้นกำเนิดมาจากเสือ อาทิ รูปเสือบนเสื้อวอร์มที่กลุ่มบ้านใหม่ทำออกมาขายทุก ๆ วันปอຍปีใหม่ จะมีสัญลักษณ์เกี่ยวกับความเป็นไทหลายอย่าง

การต่อสู้ของจ้ตไต

จ้ตไต หรือ ลิกไทใหญ่ เป็นวัฒนธรรมบันเทิงของชาวไทใหญ่ที่เพิ่งถือกำเนิดขึ้นประมาณ 60 ปีที่ผ่านมา การแสดงจ้ตไตมักเริ่มแสดงตอนค่ำประมาณสองถึงสามทุ่มและเลิกตอนรุ่งสาง ลำดับการแสดงเริ่มจากส่งนางรำรุ่นเยาว์ออกมารำเบิกโรง หลังจากนั้นนางรำรุ่นใหญ่จึงค่อย ๆ ทอยยออกมาร้องเพลงเดี่ยว เพลงคู่ ว่ากลอนสดตอบโต้กัน และปิดท้ายด้วยแสดงเป็นเรื่องราว ตามตำนานต่าง ๆ หรือแต่งขึ้นมาใหม่ โดยเรื่องที่เลือกมาแสดงจะต้องสอดคล้องกับลักษณะงานที่ได้รับเชิญไปแสดง เช่น หากแสดงในงานปอຍครุหม่อไต จะแสดงเรื่องเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนภาษาไตร่ หากแสดงในงานปอຍสร้างล่อง จะพูดถึงความสำคัญของการบวชเรียน หรือ หากแสดงในงานศพ จะพูดถึงการทำความดีเพื่อจะได้ขึ้นสวรรค์ในชาติหน้า เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า จ้ตไตเป็นสัญลักษณ์แห่งการต่อสู้เพื่อรักษาความเป็นไทมาโดยตลอด ในยุคทหารเป็นผู้นำ จ้ตไตเคยถูกนำมาใช้เป็นอัตลักษณ์ทางการเมือง คือ ตัดขาดจากความเป็นพม่า ด้วยการตัดชายขึ้นที่ยาวกรอมเท้าออกไป เพราะดูคล้ายนางรำลิกของพม่า ในช่วงเวลาดังกล่าว แม้นางรำบางคนจะไม่เห็นด้วยนัก แต่ก็ต้องยอม เนื่องจากกระแสต่อต้านความเป็นพม่าค่อนข้างรุนแรงและกลุ่มทหารเป็นผู้มีบทบาทสูงในช่วงเวลานั้น ด้วยเหตุนี้ เมื่อ

ทหารหมดอำนาจลง ชายชื่อนิยาวกรอมเท้าที่นางรำบางคนแอบเก็บไว้จึงเริ่มเผยโฉมมาให้เห็นอีกครั้ง เพราะในมุมมองของนางรำ ชายชื่อนิยาวมิได้หมายความว่าพวกเขายอมรับวัฒนธรรมพม่า แต่หมายถึงความสวยงามในแง่ศิลปะการรำรำ เนื่องจากท่วงท่าในการรำจะต้องสับดปลายเท้าไปมา พอตัดชายชื่อนิยาวกรอมเท้าออกไป เวลารำจะเห็นปลายเท้าสับดไปมาซึ่งดูไม่งามในสายตาของนางรำ ปัจจุบันการแสดงจำตอไตของหมู่บ้านเปียงหลวงจึงมีทั้งชายชื่อนิยาวและสั้น เพราะไม่มีทหารไทใหญ่คอยตรวจสอบ

แม้ว่าปัจจุบันทหารไทใหญ่ในหมู่บ้านจะลดบทบาทลงและชายชื่อนิยาวจำตอไม่ต้องต่อสู้กับ "ความเป็นพม่า" แต่จำตอไตก็ต้องเจอ "คู่ชก" ใหม่ซึ่งน่ากลัวกว่า คือ "ความเป็นไทย" และ "ความบันเทิงสมัยใหม่" ซึ่งจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์งานปอยปีใหม่และปอยอื่น ๆ ในหมู่บ้านเปียงหลวงพบว่า คู่ต่อสู้ใหม่กำลังมีน้ำหนักขึ้นชกบนสังเวียนแห่งนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ

บทสรุป

จากเนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ความเป็นชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงเป็นสำนึกที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงเป็นผู้เลือกอัตลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ภาษา ศาสนา เครื่องแต่งกาย นิสัยการบริโภค และอื่น ๆ มาบรรจุไว้ เพื่อแยกแยะให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มตนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น หรือที่บาร์ทเรียกว่า □ พรหมแดนทางชาติพันธุ์□ (ethnic boundary) และการขีดเส้นพรหมแดนทางชาติพันธุ์ที่เกิดขึ้นไม่มีความแน่นอนตายตัว นอกจากนี้ยังพบว่า พรหมแดนทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงไม่ได้แยกจากพรหมแดนของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด หากซ้อนทับและคาบเกี่ยวด้วยอัตลักษณ์บางตัวที่เหมือนกัน และชาวไทใหญ่จะเป็นผู้เลือกขีดเส้นพรหมแดนให้ชัดเจนหรือพรวมด้วยตนเอง เพราะในบางครั้ง การขีดเส้นพรหมแดนอย่างชัดเจนทำให้ชาวไทใหญ่ต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ยากลำบาก เช่น การมีรอยสักปรากฏอยู่บนร่างกาย เมื่อต้องเดินทางเข้าไปในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่ มักถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจตรวจคนเข้าเมืองซักถามมากมาย เพราะรอยสักของชาวไทใหญ่มีลักษณะแตกต่างจากคนไทย บางคนจึงต้องการลบรอยสักออกไป ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าชาวไทใหญ่ไม่ได้ต้องการขีดเส้นพรหมแดนของตนเอง หากต้องการลบรอยเส้นพรหมแดนที่เคยชัดเจนให้พรวมมากกว่า

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เส้นพรหมแดนทางชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงเปลี่ยนไป คือ สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างทหารไทใหญ่กับรัฐบาลพม่าซึ่ง

วิกฤติการณ์ทางการเมืองทั้งสองครั้ง คือ การละเมิดสัญญาปางโหลงในปี 2500 และการวางอาวุธของขุนส่าในปี 2539 ทำให้เส้นพรมแดนทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือ หลังจากการละเมิดสัญญาปางโหลง ชาวไทใหญ่ที่ตัดสินใจเข้ามาเป็นทหารและประจำอยู่ที่หมู่บ้านเปียงหลวง ได้ผลิตอัตลักษณ์ต่าง ๆ ขึ้นมาขีดเส้นพรมแดนของตนเองให้ชัดเจน เพื่อแสดงออกถึงสำนึกที่มีต่อชาติพันธุ์ตนเอง และต่อต้านนโยบาย ☐ ทำให้เป็นพม่า ☐ ของรัฐบาล ในช่วงเวลาดังกล่าว ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงเลือกอัตลักษณ์มากมายขึ้นมาใช้จำแนกตนเองออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น

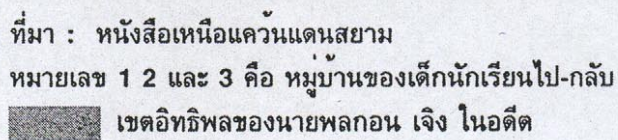
สำหรับกรอบความคิดเรื่องความเป็นเส้นเขตแดนตามหมายของคำสองคำที่ธงชัย วินิจจะกูลกล่าวไว้ นั้น จากการศึกษาพบว่า แม้อังกฤษและรัฐสยามจะตกลงเรื่อง ☐ เส้นเขตแดน ☐ บริเวณหมู่บ้านเปียงหลวงมาตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2427 หรือเมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว แต่ชายแดนบริเวณนี้ก็ยังไม่ชัดเจน และมีลักษณะเป็น ☐ พรมแดน ☐ ที่พร่ามัว มากกว่า ☐ เส้นเขตแดน ☐ ที่ชัดเจน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ชาวไทใหญ่มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดความพร่ามัวของพรมแดนแห่งนี้ ทั้งทางภูมิศาสตร์และทางวัฒนธรรม กล่าวคือ เมื่อครั้งนายพลโม เสงเริ่มเข้ามาตั้งกองกำลังบัญชาการใหญ่ที่หมู่บ้านเปียงหลวง นายพลจงใจสร้างเจดีย์मारขึ้นและวัดฟ้าเวียงอินทร์ขึ้นมาบริเวณพรมแดนที่ยังไม่ชัดเจน เนื่องจากประชากรทั้งสองฝั่งชายแดนเป็นชาวไทยใหญ่ และก่อนหน้าปี 2539 ชายแดนฝั่งรัฐฉานอยู่ในความควบคุมของทหารไทใหญ่ วัดฟ้าเวียงอินทร์จึงเป็นเสมือนศูนย์กลางทางการเมืองและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ แต่หลังจากขุนส่าวางอาวุธ เมื่อต้นปี 2539 ทหารพม่าได้เข้ามาประจำการครั้งหนึ่งของวัดฟ้าเวียงอินทร์ ส่งผลให้ความหมายของ ☐ เส้นเขตแดน ☐ เริ่มชัดเจนมากขึ้น แต่ทว่า ความชัดเจนดังกล่าวเป็นความชัดเจนทางพิภภูมิศาสตร์หรือทางกายภาพเท่านั้น เพราะในทางวัฒนธรรม วัดฟ้าเวียงอินทร์ยังคงเป็น ☐ พรมแดนที่พร่ามัว ☐ และเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมในชุมชนจินตนาการของชาวไทยใหญ่ทั้งสองฝั่ง และพรมแดนนี้ ไม่มีอำนาจรัฐใดที่สามารถทำให้เป็น ☐ เส้นเขตแดน ☐ ที่ชัดเจนได้ เห็นได้จากถึงแม้พื้นที่หนึ่งของวัดจะมีทหารพม่า ประจำการเป็นสัญลักษณ์ของเส้นเขตแดน แต่พื้นที่อีกครึ่งหนึ่งยังมีชาวไทยใหญ่ทั้งสองฝั่งยังคงเดินทางมาทำบุญและร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้วยกันเสมอ ด้วยเหตุนี้ จวบจนปัจจุบัน ชายแดนระหว่างหมู่บ้านเปียงหลวงและรัฐฉานจึงมีความหมายสอดคล้องกับคำว่า ☐ พรมแดน ☐ มากกว่า ☐ เส้นเขตแดน ☐ โดยชาวไทยใหญ่เป็นผู้กำหนดความหมายนั้นขึ้นมา

นอกจากชาวไทยใหญ่จะเป็นผู้กำหนดความหมายของ ☐ พรมแดน ☐ บริเวณนี้แล้ว ชาวไทใหญ่ยังใช้ ☐ พรมแดน ☐ ให้เป็นประโยชน์ในการผลิตอัตลักษณ์หลายตัว การผลิตอัต

ลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับผู้ปกครองพื้นที่ ☐ พรหมแดน ☐ โดยตรง กล่าวคือ ในช่วงที่ทหารไทใหญ่เป็นผู้ปกครองอาณาบริเวณนี้ การผลิตอัตลักษณ์ถูกควบคุมโดยทหารไทใหญ่ เป้าหมายของการผลิตอัตลักษณ์จึงมีนัยยะของการต่อสู้ทางการเมืองอย่างชัดเจน อัตลักษณ์จำนวนมากถูกผลิตขึ้นมารับใช้ชุมชนเทียมที่เรียกว่าชาติ อาทิ การผลิตบทเพลงการเมืองของวงเจิงแลวซึ่งมีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์การเมืองในพม่า และสะท้อนภาพชีวิตของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน เป้าหมายของการผลิตบทเพลง คือ ปลุกใจให้เกิดความรัก ☐ ชาติ ☐ และเข้าร่วมต่อสู้ในขบวนการกู้ชาติ การผลิตสิ่งพิมพ์ภาษาไทใหญ่ที่มีเนื้อเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง เช่น วารสารกอนขอ และนิตยสารเจิงแลว ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ของกองทัพ รวมถึงการรักษาวรรณกรรมประเพณีซึ่งอัตลักษณ์บางตัวที่เคยมีในอดีตอาจถูกนำมาปรับเปลี่ยนรูปแบบและใส่ความหมายใหม่สะท้อนถึงการต่อสู้เชิงสัญลักษณ์ เช่น การสั่งให้นางรำจำตไตหรือลิเกไทใหญ่ตัดชายขึ้นที่ยาวกรอมเท้าออกจนเหลือแค่ตาตุ่ม เพราะไม่ต้องการให้มีลักษณะคล้ายกับชายขึ้นของนางรำลิเกพม่า เป็นต้น

ในช่วงเวลาที่ทหารไทใหญ่ปกครองพรหมแดนแห่งนี้ อัตลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกผลิตขึ้นจึงมีลักษณะค่อนข้างเฉพาะตัว คือ ทำทนายอำนาจรัฐพม่า และช่วงเวลานี้ ชาวไทใหญ่ต้องการเส้นพรหมแดนทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจน เพื่อตอกย้ำสำนึกทางชาติพันธุ์ของกลุ่มตนให้เข้มแข็ง และเป็นแรงผลักดันให้การกู้ชาติสำเร็จลุล่วง และนับจากขุนสาประกาศวางอาวุธ ผู้ปกครองพรหมแดนแห่งนี้เปลี่ยนไปเป็นรัฐบาลพม่า การผลิตอัตลักษณ์จึงเริ่มเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอัตลักษณ์ที่มีเนื้อหาทำทนายอำนาจรัฐพม่าโดยตรงไม่สามารถทำได้อย่างเปิดเผย หรือผลิตออกมามากมายเหมือนเก่า

กล่าวโดยสรุป คือ ชาวไทใหญ่บ้านเปียงหลวงมีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์หลากหลายรูปแบบ โดยอัตลักษณ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่กับรัฐบาลพม่า รวมทั้งชาวไทใหญ่กับรัฐไทยอย่างมีนัยสำคัญ การศึกษากระบวนการสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าวจึงช่วยให้เราทำความเข้าใจถึงกระบวนการธำรงชาติพันธุ์ของกลุ่มชนที่ตกอยู่ภายใต้สถานการณ์การเมืองที่มีความไม่แน่นอน และศักยภาพของคนในการต่อสู้และปรับตัวเพื่อเผชิญกับวิกฤติต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น

ที่มา : หนังสือเนื้อแคว้นแดนสยาม

หมายเลข 1 2 และ 3 คือ หมู่บ้านของเด็กนักเรียนไป-กลับ

เขตอิทธิพลของนายพลกอน เจริญ ในอดีต